

RECENSIES

blijken te zijn en is voor de gewone historicus ook het belangwekkendst. Het behandelt meer dan de titel van het werk aankondigt: vrijwel heel het centrale bestuursapparaat.

Ook voor het tweede deel (141-266: 'Samenstelling en organisatie van Grote Raad en Parlement') geldt dat men er meer in vindt dan men misschien zou verwachten. Het is vooral ook een bijzonder waardevolle bijdrage tot de kennis van de regeringssystemen van de Bourgondische Staat' (deze wel eens misbruikte term is in deze samenhang zeker op zijn plaats). Van de kanselier van Bourgondië af tot de deurwaarders toe komen zij hier ter sprake, met hun herkomst en hun persoonlijke betrekkingen, hun levenswijze en hun maatschappelijke status, hun functies en hun bezoldiging (niemand die het geldgebrek van Karel de Stoute kent zal zich er over verwonderen dat 'nooit... zoveel raadsheren zo slecht betaald' waren als die van het prestigieuze Parlement: 170). Om deze bladzijden zou men Van Rompaey's *Grote Raad* naast *Légistes et gens de finances* van John Bartier kunnen plaatsen¹⁰.

De twee laatste delen, over bevoegdheid inzake rechtspraak in eerste en in laatste aanleg, in beroep, in evocatie, in reformatie en in overleg (267-369), en over de rechtspleging, in eerste instantie en in beroep (371-468), van Grote Raad en Parlement, bevatten weer menige correctie op gangbare voorstellingen. Deze uiteenzettingen, steeds rijkelijk met voorbeelden toegelicht, mogen, menselijkerwijs gesproken, wel 'definitief' worden genoemd. Als medewerker aan het door de hoogleraren De Smidt en Strubbe op touw gezette project 'Grote Raad' is prof. Van Rompaey in de materie uitzonderlijk goed thuis. Uit deze medewerking is trouwens dit doorwrochte boek voortgekomen, een werk dat niet alleen van naarstig onderzoek en grote eruditie, maar ook van visie getuigt en dat zo geheel in de geest is van de mentor van de schrijver, wijlen Egied Strubbe.

A. G. Jongkees

R. Wellens, *Les Etats Généraux des Pays-Bas des origines à la fin du règne de Philippe le Beau (1464-1506)*. (Standen en Landen, LXIV; Heule: U.G.A., 1974, 528 blz.).

Archivaris R. Wellens is beslist een specialist van de geschiedenis der Staten-Generaal. Hij promoveerde tot doctor in geschiedenis aan de Université Libre de Bruxelles over dit onderwerp en had opdracht van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis de bronnen-publicatie over de handelingen van deze vergaderingen, die door J. Cuvelier tot 1477 was bezorgd en die voor de volgende decennia reeds door verschillende vorsers in opdracht van de Commissie was voorbereid voort te zetten.

Zijn lijst aan documenten en studies is dan ook indrukwekkend: een zestig bladzijden! Ofschoon hij duidelijk naar volledigheid heeft gestreefd, dient men er rekening mee te houden dat hij de systematische samenstelling van zijn bibliografie omstreeks 1968 heeft gestopt. Ofschoon hij nog één publicatie van zichzelf uit 1972 en een viertal andere studies van na 1970 vermeldt, mist men toch een belangrijke reeks auteurs en hun recente bijdragen over de politieke geschiedenis der Bourgondische dynastie. W. Blockmans (1969 en 1973), *Liège et Bourgogne* (1973), Munro (1973), Bittman (1964-), Kendall (1971), Gorissen (1959), etc. Vertraging bij het drukken zal hieraan wel niet vreemd zijn. De uiteenzetting valt logischerwijze uiteen in twee grote delen. Een chronologische kroniek van de sa-

10. J. Bartier, *Légistes et gens de finances au XVe siècle. Les conseillers des ducs de Bourgogne Philippe le Bon et Charles le Téméraire* (Brussel, 1955).

menkomsten van de Staten-Generaal en een systematische bespreking van hun structuur en werking. In het eerste deel kan de auteur zich tot 1477 beperken de bronnenpublicaties van J. Cuvelier e.a. als het ware op de voet te volgen en de onnauwkeurigheden ervan in de datering én lokalisering der zittingen recht te zetten. Voor de volgende decennia put hij met rijke hand uit onuitgegeven materiaal. Het geheel is een betrouwbare en onmisbare 'histoire événementielle'. Het tweede deel doet een eerlijke poging boven de feitelijkheden uit te stijgen door een meer globale aanpak. De laconieke rekeningenuittreksels, die sinds jaren door elkaar opvolgende vorsers, en niet het minst door de auteur zelf, zijn opgesteld, kunnen helaas het ontbreken van uitvoerige notulen van de statenvergaderingen niet vervangen en heel veel van wat zich daar heeft afgespeeld moet dan ook in het duister blijven. De beschrijving die de auteur ons te bieden heeft over de inrichting en de werking van de Staten-Generaal bleef daarom onvermijdelijk aan de oppervlakte. Diepzinnig kan de vaststelling dat de Staten-Generaal pas ontstaan zijn nadat de Bourgondiërs de Nederlanden in hun handen hadden verenigd slechts zijn in de ogen van bewonderaars van La Palice. Reeds in tal van syntheseswerken, ongetwijfeld minder gedocumenteerd en uitvoerig dan deze monografie, heeft men dit kunnen lezen, naast de andere algemene karakteristieken die de auteur over de Staten-Generaal naar voren heeft kunnen brengen: losse en wisselende samenstelling van de vergadering; samenroeping door de vorst, tenzij in revolutiejaren; praktische afzijdigheid van Luxemburg en Limburg; imperatief en beperkt mandaat aan de afgevaardigden van de provinciale staten; samenstelling uit provinciale afvaardigingen die de weerspiegeling zijn van de standenorganisatie van de opdrachtgevers; raadpleging bij troonsofvolgving, internationale politiek, munt- en financiewezen, enz.

Het is onbetwistbaar allemaal juist, maar het is allemaal reeds in de literatuur te vinden. In de laatste jaren zijn daarin bovendien reeds andere problemen aangesneden waarover deze monografie zwijgt: de studie van de terminologie om de statenvergaderingen aan te duiden; de sociale achtergronden van de afgevaardigden ter Staten-Generaal en, naar reeds vaak werd beweerd, de standen- of klassebelangen die zij vertegenwoordigen en in verband daarmee de onderlinge bindingen over de standenverdeling heen; de invloeden van de vorst op en de plaats van de vorstelijke ambtenaren in de provinciale afvaardigingen. In dit opzicht bijvoorbeeld, blijkt wel zeker uit de aanwezigheid van Jean Marinier, president van de Raad van Luxemburg, op de statensamenkomst te Mechelen in januari 1488 dat Luxemburg als land aan de vergadering deelnam? Het had ook speciale aandacht verdiend dat in 1493 Willem van Croy optreedt als afgevaardigde van de Brabantse adel en vanaf 1497 van de Henegouwse, en dan nog wel als grootbaljuw van Henegouwen, dat Jacques de Jauche, heer van Mastaing, in april 1482 onder de Brabantse adel stond en in 1506 Antoine de Jauche, heer van Mastaing, onder de Henegouwse en dat in mei 1482 de Brabantse adel vertegenwoordig is door Willem van der Tanerien, hertogelijk raadshoofd, en in oktober van dat jaar door dezelfde, die dan als pensionaris van de Brabantse adel wordt voorgesteld. De Brabantse adel moet dus op dat ogenblik een vaste structuur gehad hebben net zoals de Zeeuwse in 1506. Men moet trouwens betreuren dat de kritische lijst van de statenvergaderingen met de aanwezigen, die in bijlage wordt meegedeeld, niet voor zo ver mogelijk de namen van de vertegenwoordigers der steden opgeeft en dat voor de edelen en de clerus een nauwkeurige identificatie achterwege bleef.

Het contrast dat wordt vastgesteld tussen de afvaardiging van de clerus in Vlaanderen en Brabant, waar bij de ene ook de kapittels actief zijn en in het hertogdom niet, dient in verband gebracht te worden met het feit dat in Vlaanderen de kapittels wel bijdroegen in de beden en in Brabant niet. Het is niet helemaal juist te stellen dat de publieke financiën

RECENSIES

in de Nederlanden in de vijftiende eeuw uitsluitend een repartitiebelasting hebben gekend. Over de vergadering van de Staten-Generaal te Mechelen in 1489 geeft J. Molinet een verslag waaruit de auteur had kunnen leren dat deze zitting over de muntkwestie beheerst was door Jean de Lannoy, abt van St.-Bertijns. De Vlaamse clerus was niet alleen aanwezig maar was mede de aanstoker van de zware muntrevaluatie om de eigen inkomsten te stabiliseren! De tekst van de vrede tussen de Staten-Generaal en Maximiliaan in mei 1488 werd foutief weergegeven. 'Nostres des monnayes' (407) moet natuurlijk gelezen worden 'maistres des monnoyes'. Bladzijde 131 is het bedrag van de bede van 32.000 kronen voor Holland en Zeeland vermoedelijk een drukfout voor 22.000.

Dit boek verzamelde, rangschikte en verwerkte veel meer materiaal dan enige vroegere publicatie over de vijftiende-eeuwse Staten-Generaal. Het biedt betrouwbare informatie en is daarom een onmisbaar en nuttig werkinstrument, maar een vernieuwende of verdiepende studie is het niet geworden.

R. van Uytven

M. A. Nauwelaerts, *Latijnse school en onderwijs te 's-Hertogenbosch tot 1629* (Bijdragen tot de geschiedenis van het zuiden van Nederland, XXX, Stichting zuidelijk historisch contact; Tilburg, 1974, 326 blz., f. 40.-).

Blijkens het voorwoord is de schrijver in 1946 te Leuven gepromoveerd op een dissertatie van circa 800 pagina's, waarvan het onderhavige werk een reductie is van toch nog altijd ruim 300 bladzijden. Nauwelaerts behandelt daarin de periode, die M. De Haas als inleiding op zijn *Bossche scholen van 1629 tot 1795* (Den Bosch, 1926) terloops had beschreven. Het tekent de nauwgezetheid en het doorzettingsvermogen van prof. Nauwelaerts, dat hij over de periode vóór 1629 een kloek werk heeft kunnen samenstellen, dat eensdeels getuigt van een grondige eruditie in de literatuur over de geschiedenis van het onderwijs, anderdeels berust op navorsing van archivalische gegevens in alle archieven, die er ook maar voor in aanmerking kwamen. Aldus wordt ons een beeld geschetst van de Latijnse school en van de bijscholen, die Den Bosch rijk was, van het systeem van convicten en beurzen, van de humanistische hervormingen op onderwijsgebied en tenslotte van de invloed van de contrareformatie, die culmineert in de stichting van het jesuïetencollege in 1610. Dat de opheffing van het laatste in 1629 een duidelijke cesuur in het onderwijs in Den Bosch heeft betekend is overigens de vraag. Zeker is de roem van de Latijnse school wat getaand, maar de inrichting van het onderwijs is nauwelijks veranderd. Men kan het de schrijver echter niet kwalijk nemen, dat hij meende te mogen eindigen waar zijn voorganger De Haas was begonnen.

Het schrijven van een boek als dit over het onderwijs in één bepaalde stad doet echter vragen rijzen van methodologische aard. Een moderne synthese van de geschiedenis van het onderwijs in Nederland behoort nog altijd tot de desiderata. Alvorens een dergelijke synthese te ondernemen zouden vele lacunes nog moeten worden aangevuld door monografieën over het onderwijs in diverse plaatsen. Nauwelaerts heeft met dit werk gepoogd daartoe een bijdrage te leveren, zoals hij dat al eerder voor Breda had gedaan. Wat blijkt dan echter? Dat de bronnen, die ons rechtstreeks zouden kunnen informeren over de praktische inrichting van het onderwijs uiterst schaars zijn en in het geval van Den Bosch zelfs geheel ontbreken. Een schoolprogramma, een *series lectionum* van de Latijnse school van Den Bosch is ons niet overgeleverd. Hoofdzakelijk langs twee wegen, lijkt mij, heeft de schrijver getracht uit deze impasse te komen om toch iets concreets aan te wijzen, dat